

дозволить попередити формування та закріплення вторинних відхилень в особистісному розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Лалаева Р.И. Логопедическая работа в коррекционных классах: Книга для логопеда / Р.И.Лалаева. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 224 с.
2. Левченко И.Ю. Патопсихология: Теория и практика: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / И.Ю.Левченко. – М.: Академия, 2000. – 232 с.
3. Логопедия: учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов / Под. ред. Л.С.Волковой, С.Н. Шахновской. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 680 с.
4. Люшер М. Цвет вашего характера / М.Люшер; Перевод с английского. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 1997. – 240 с.
5. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии / Е.М.Мастюкова. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 124 с.

This article contains the results of theoretiko-experimental research projection of dizarthrii on personality development of childrens of teens.

Keywords: dizarthriya, self-appraisal, relation, broadcasting defects.

Отримано: 13.07.2010

УДК 316.6

А.І. Лучинкіна

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТИТУТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті йде мова про перевірку надійності та валідності авторського опитувальника «Механізми та інститути соціалізації». Виокремлено 12 субшкал, що описують 5 основних інститутів соціалізації та 7 механізмів, за рахунок яких соціалізація відбувається.

Ключові слова: соціалізація, інститут соціалізації, механізми соціалізації, надійність, валідність.

В статье идет речь о проверке надежности и валидности авторского опросника «Механизмы и институты социализации». Выделены 12 субшкал, описывающих 5 основных институтов социализации и 7 механизмов, за счет которых социализация происходит.

Ключевые слова: социализация, институт социализации, механизмы социализации, надежность, валидность.

Теоретичний огляд. В основу створеного нами опитувальника покладено точку зору на соціалізацію як безперервний процес та враховано відмінності перебігу соціалізації дорослих від перебігу соціалізації дітей (д-ра Орвиля Г. Брим – молодший). Отже, Орвиль Г. Брим вказує на те, що дитяча соціалізація коректує базові ціннісні орієнтації та формує мотивацію поведінки. Доросла соціалізація, на думку дослідника, спрямована на засвоєння визначених навичок, зміну поведінки. М. Мід і Р. Бенедикт вказують на безперервність та стадійність процесу соціалізації, яка пов'язана з віковими стадіями, зміною статусу. У культурологічному напрямку соціалізація є процес засвоєння культурних норм зазначеної групи людей або суспільства у цілому. Мід виділяє три типи культур: постфігуративні, кофігуративні і префігуративні. У постфігуративних культурах дуже цінується досвід людей похилого віку, в яких навчаються молодші. В кофігуративних культурах виростає значення однолітків, тому що життєвий досвід батьків вже зовсім не підходить для дітей, і основним носієм нових зразків поведінки є молодь. У префігуративних культурах як діти так і дорослі багато чому вчаться в однолітків.

Необхідність у створенні зазначеного опитувальника обумовлена, по-перше, відсутністю аналогічних опитувальників та методик; по-друге, необхідністю визначити вплив різних інститутів соціалізації на процес соціалізації та виявити провідні механізми соціалізації у кожному з них.

Ключовими теоретичними поняттями є:

Соціалізація – безперервний стадійний процес засвоєння та напрацювання соціальних форм поведінки, який розгортається протягом життя та тісно пов'язаний із культурою.

Соціальний інститут – організоване об'єднання людей, що виконує визначені соціально значимі функції, задає соціальні цінності, норми і зразки поведінки. Соціальні інститути гарантують подібне поведіння людей; погоджують і направляють в русло їхні певні прагнення; встановлюють способи задоволення їхніх потреб; вирішують конфлікти, що виникають у повсякденному житті; забезпечують стан рівноваги і стабільності в рамках тієї чи іншої соціальної спільності і суспільстві в цілому. Дослідники визначають такі соціальні інститути: сім'я, освіта, неформальні заклади, ЗМІ. Аналіз психологічної літератури та власні дослідження дозволили зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку суспільства ще одним інститутом соціалізації особистості стає Інтернет-мережа.

Як основні механізми соціалізації традиційно визначають копіювання, ідентифікацію, наслідування. В останні роки дослідниками визначено ще два механізми: соціальна фасілітація та

конформність, які стають провідними у підлітковому віці. Ми вважаємо, що процес соціалізації відбувається за рахунок як мінімум ще двох механізмів: інтересу та прагнення до самореалізації. Опитувальник «Механізми та інститути соціалізації» розроблено із врахуванням теорії соціалізації, він містить в собі уявлення як про інститути соціалізації, так і механізмів, за рахунок яких соціалізація відбувається.

Оригінальна методика містить 70 стверджень, що скомпоновані у 5 блоків – за інститутами соціалізації. У межах кожного блоку розглядаються 7 визначених нами механізмів соціалізації. Бланк методики складається з тексту опитувальника та бланка відповідей.

Бланк методики містить інструкцію та 70 стверджень.

Інструкція.

Вам пропонується 70 тверджень. Проставте біля кожного з них одну з відповідей. Так – 2 бали, Іноді – 1 бал, Ні – 0 балів.

Далі у бланку наводяться такі твердження.

Сім'я

1. У дитинстві мені хотілося бути схожим на членів своєї сім'ї (батька, маму).

2. У дитячих іграх я часто уявляв себе одним з батьків.

3. Часом мої жести, рухи, слова схожі на жести, рухи, слова когось із членів моєї сім'ї.

4. Мої знайомі часто плутають мене з одним із членів моєї сім'ї під час телефонної розмови.

5. Я найчастіше розумів думки і почуття членів своєї сім'ї, навіть якщо вони їх і не проговорювали вголос.

6. Іноді комусь із членів сім'ї досить було тільки подумати про щось, щоб я почав мислити в тому ж напрямку.

7. Мені легше було виконувати якісь завдання, якщо батьки знаходилися поруч.

8. Вказівки моїх батьків завжди робили виконання будь-якого завдання для мене більш простим.

9. У дитинстві я завжди виконував вимоги сім'ї, навіть якщо був у душі не згоден з ними.

10. Думка батьків для мене – закон.

11. У колі родини мені завжди було цікавіше, ніж в інших місцях.

12. Мені завжди було цікаво слухати розповіді членів сім'ї про їхнє дитинство і молодість.

13. Будь-які мої дії знаходили підтримку у батьків.

14. Я завжди робив такі вчинки, щоб мої батьки мною пишались.

Школа

1. У школі в мене був вчитель, на якого я хотів би бути схожим.
2. Я відчуваю себе частіше вчителем, ніж учнем.
3. У позашкільних ситуаціях я повторюю жести і слова деяких вчителів.
4. Улюблені слова вчителів я вживаю до наступного моменту.
5. Я розумів вчителя з півслова.
6. Я інтуїтивно відчував, про що хоче сказати вчитель.
7. Мені було легше виконати завдання за підтримки вчителя.
8. Будь-яке завдання здавалося більш простим, якщо мої педагоги знаходилися поруч.
9. Вчителі хочуть нам тільки добра.
10. Я виконував усі шкільні вимоги.
11. Мені цікаво ходити до школи.
12. У школі набагато цікавіше, ніж в інших місцях.
13. У школі розкриваються всі мої здібності.
14. Я пишаюся своїми досягненнями у школі.

Неформальні об'єднання

1. Я хочу бути схожим на деяких із своїх знайомих.
2. У важких ситуаціях я уявляю себе кимось із своїх знайомих, в яких є досвід вирішення схожих проблем.
3. Мені подобалося, коли говорили, що ми з другом поведимося однаково.
4. Буває, що мій почерк ставав схожим на почерк моїх знайомих.
5. Друзі повинні розуміти один одного без слів.
6. Друзі мислять однаково.
7. Мені подобається одягатися так само, як і мої друзі.
8. Я роблю те, що прийнято у нашій компанії.
9. З друзями я можу зробити те, що сам зробити б не зміг.
10. З будь-яким завданням впоратися легше, якщо допомагають друзі.
11. Мені цікавіше дізнаватися нове про життя у колі друзів, ніж в інших місцях.
12. Мене цікавлять події у житті моїх друзів.
13. З друзями я можу бути таким, яким я хочу бути.
14. Друзі зазвичай підтримують мої ідеї та пропозиції.

ЗМІ

1. Коли я читаю художню книгу або дивлюся фільм, то уявляю себе одним з героїв.
2. Я прикрашаю свою кімнату постерами улюблених героїв або груп.

3. Трапляється, я повторюю жести, рухи, слова одного з героїв фільмів або художніх творів, що сподобались мені.

4. Буває, я дію в житті також, як хтось – то з сподобавшихся мені героїв фільмів або художніх творів, у подібних ситуаціях.

5. Я здійснюю вчинки під впливом прочитаної книги або переглянутого фільму.

6. Я повторюю стиль одягу або улюблені вирази героїв книг, кліпів або фільмів.

7. Я слухаю ту ж музику, що і мої друзі.

8. Якщо всі вже дивилися цей фільм, то і я повинен його подивитися.

9. Досвід кіно- або літературних героїв допомагає мені у вирішенні власних проблем.

10. Герої фільмів і книг завжди підказують багато варіантів рішень різних ситуацій.

11. Мені більше подобається почитати цікаву книгу або подивитися фільм, ніж займатися іншими справами.

12. Мені подобається читати книжки і дивитись фільми.

13. Я можу додумати сюжет книги або фільму так, як вважаю за потрібне.

14. Я люблю переробляти тексти реклами.

Інтернет

1. Мені подобається, що в Інтернеті я можу назватися будь-яким ім'ям.

2. Я уважно стежу за реакцією на свого персонажа у грі або контакті.

3. Я використовую ніки і статуси своїх знайомих в Інтернеті.

4. Багато моїх друзів знають мене під Інтернетником.

5. Іноді я несвідомо починаю користуватися «албанським мовою».

6. Я використовую Інтернет-сленг в звичайній мові.

7. Я відвідую ті ж сайти, що і мої друзі.

8. Я можу висловлювати на Інтернет-форумах такі думки, які не висловив би, спілкуючись з реальними людьми.

9. Обговорення на Інтернет-форумах дозволяють мені вирішити свої проблеми.

10. Я намагаюся запросити своїх друзів в Інтернеті в ту гру, в яку граю сам.

11. Мені цікаво розширити своє коло друзів в Інтернеті.

12. В Інтернеті можна знайти багато цікавої для мене інформації.

13. В Інтернеті я відчуваю, що здатний на багато що.

14. Я пишаюся своїми досягненнями в Інтернеті.

Кожному механізму соціалізації призначено 2 питання. Як приклад розглянемо інститут соціалізації – сім'я (див. табл.1).

Таблиця 1

Розподіл висловлювань за механізмами соціалізації

Інститут соціалізації	Сім'я	
Механізм соціалізації, номера висловлювань		
Ідентифікація, 1-2	У дитинстві мені хотілося бути схожим на членів своєї сім'ї (батька, маму)	У дитячих іграх я часто уявляв себе одним з батьків
Копіювання, 3-4	Часом мої жести, рухи, слова повторюють жести, рухи, слова когось з членів моєї сім'ї	Мої знайомі часто плутають мене з одним з членів моєї сім'ї під час телефонної розмови
Навіювання, 5-6	Я найчастіше розумів думки і почуття членів своєї сім'ї, навіть якщо вони їх і не проговорювали вголос	Іноді комусь з членів сім'ї досить було тільки подумати про щось, щоб я почав мислити в тому ж напрямку
Соціальна фасілітація, 7-8	Мені легше було виконувати якесь завдання, якщо батьки знаходилися поруч	Вказівки моїх батьків завжди робили виконання будь-якого завдання для мене більш простим
Конформність, 9-10	У дитинстві я завжди виконував вимоги сім'ї, навіть якщо був у душі не згоден з ними	Думка батьків для мене – закон
Інтерес, 11-12	У колі родини мені завжди було цікавіше, ніж в інших місцях	Мені завжди було цікаво слухати розповіді членів сім'ї про їхнє дитинство і молодість.
Самореалізація, 13-14	Будь-які мої дії знаходили підтримку у батьків	Я завжди робив такі вчинки, щоб мої батьки мною пишалися

Відповіді на питання визначаються за такими градаціями (див. табл. 2):

Таблиця 2

Завжди	Інколи	Ніколи
2	1	0

Випробовуваним було запропоновано визначити відповідну градацію для кожного висловлювання та обвести цифру у бланку. Обробка результатів проводилася шляхом додавання усіх чисельних значень по вертикалі та горизонталі (див. табл. 3).

Отже, збираються дані про провідний механізм соціалізації та провідний інститут соціалізації у кожному випадку. Отже, в оригінальній версії опитувальника було виокремлено 12 шкал: п'ять

з них належить до інститутів соціалізації, а сім – до механізмів соціалізації.

Таблиця 3

Бланк обробки результатів

Інститут соціалізації	Родина	Школа	Неформальні об'єднання	ЗМІ	Інтернет - середовище	Усього
Механізм						
Ідентифікація						
Копіювання						
Навіювання						
Соціальна фасілітація						
Конформність						
Інтерес						
Самореалізація						
Усього						

Нами було проведено апробацію опитувальника на 520 досліджуваних.

Наступним нашим кроком була перевірка надійності опитувальника. На першому етапі ми розрахували коефіцієнт лінійної кореляції між частинами опитувальника, на другому етапі вивчили константність опитувальника. Для перевірки стабільності признаку нами було проведено ретестове дослідження через 1 місяць після основного. Статистичні дані по валідації та визначенню надійності опитувальника наведено у таблиці 4.

Валідація опитувальника проходила у два етапи. На першому етапі валідації було визначено змістовну валідність опитувальника. За допомогою експертних оцінок було доповнено та змінено шкали “Школа”, “ЗМІ”. Потім опитувальник перевірили на соціально і психологічно однорідній вибірці. Оцінки за методикою було зіставлене з формалізованими оцінками комісії експертів. Експертами виступали психологи-науковці та психологи-практики з досвідом роботи 5 і більше років. За результатами порівняння було розраховано коефіцієнт лінійної кореляції (табл. 4). На другому етапі нами було визначено критеріальну валідність опитувальника. Як зовнішню критерію було обрано експертні оцінки щодо провідних інститутів та механізмів соціалізації особистості.

Отже, як видно з таблиці, $s_{експ}$ перевищує теоретичне значення коефіцієнта лінійної кореляції для рівня достовірності 0,05 та рівня достовірності 0,01, що свідчить про високу валідність запропонованого опитувальника. Експериментальні коефіцієнти констант-

ності, стабільності та надійності вимірювального інструменту також перевищують теоретичне значення, отже, свідчать про надійність опитувальника.

Таблиця 4

Результати валідазації та визначення надійності опитувальника

№	Шкала	Валідність		Надійність			ρ теор. для 0,05	ρ теор. для 0,01
		ρ _{експ} зміс- товна	ρ _{експ} критеріальна	інст- румен- тальна	констан- ність	стабіль- ність		
1	Сім'я	0,82	0,82	0,87	0,89	0,9	0,09	0,11
2	Школа	0,85	0,88	0,86	0,87	0,87		0,11
3	Неформальні об'єднання	0,89	0,81	0,9	0,86	0,85		0,11
4	ЗМІ	0,91	0,81	0,87	0,9	0,91		0,11
5	Інтернет – середовище	0,87	0,82	0,85	0,85	0,85		0,11
6	Ідентифікація	0,89	0,87	0,91	0,89	0,89		0,11
7	Копіювання	0,81	0,83	0,89	0,94	0,9		0,11
8	Навіювання	0,92	0,90	0,89	0,89	0,87		0,11
9	Соціальна фасілітація	0,89	0,84	0,93	0,89	0,86		0,11
10	Конформність	0,82	0,82	0,96	0,91	0,9		0,11
11	Інтерес	0,82	0,80	0,96	0,87	0,85		0,11
12	Самореалізація	0,84	0,81	0,94	0,92	0,89		0,11

Інтерпретація результатів.

За субшкалами: Сім'я, Школа, Неформальні об'єднання, ЗМІ, Інтернет-середовище:

0-2 бали – зазначений інститут соціалізації практично не впливає на процес соціалізації людини;

3-4 бали – впливи зазначеного інституту соціалізації невеликі;

5-7 балів зазначений інститут соціалізації відіграє важливу роль у житті людини, велика частина норм, правил засвоюється саме в ньому;

8-10 балів – зазначений інститут соціалізації є провідним у процесі засвоєння людиною соціального досвіду.

За субшкалами «механізми соціалізації»: копіювання, ідентифікація, наслідування соціальна фасілітація, конформність, інтерес та прагнення до самореалізації:

0-3 бали – зазначений механізм не є провідним у процесі соціалізації;

4-5 балів – зазначений механізм використовується інколи;

6– 8 балів – зазначений механізм використовується регулярно разом із іншими механізмами;

9-14 балів – зазначений механізм є провідним.

Список використаних джерел

1. Анастаси А. Психологическое тестирование / А.Анастаси, С.Урбина. – СПб., 2003. – 243 с.
2. Бешелев С.Д. Математико-статистические методы экспертных оценок / С.Д.Бешелев, Ф.Г.Гуреич. – М.: Статистика, 1980. – 263 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика / Л.Ф.Бурлачук. – СПб., 2002.
4. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф.Бурлачук, С.М.Морозов. – СПб., 1999.
5. Москаленко В.В. Социализация личности / В.В.Москаленко. – К.:Вища школа,1986. – С.167.
6. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности (форма, механизмы, стратегии) / А.А.Налчаджян. – Ереван: Изд-во АН Арм. ССР. – 1988. – 263 с.
7. Осорина М.В. Социализация в среде сверстников: традиции детской субкультуры / М.В. Осорина // Психология. – М.: Проспект, 1998. – С.274-282.
8. Mead M. Culture and commitment: The New Relations Between the Generations in the 70's. N.Y., 1987 etc.

The article is about of the reliability and validity of the author questionnaire “Mechanisms and institutions of socialization. Pointed out in 12 subshkal describing the 5 institutions of socialization and 7 of the mechanisms through which socialization occurs.

Key words: socialization, institute of socialization, mechanisms of socialization, reliability and validity.

Отримано: 15.09.2010